

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора, професора кафедри поліцейського права Національної академії внутрішніх справ Дрозда Олексія Юрійовича на дисертацію Орел Анастасії Олексіївни на тему: «Адміністративно-правові засади запобігання та протидії дискримінації за ознакою гендерної ідентичності», поданого на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дослідження. Проблематика дискримінації за ознакою гендерної ідентичності набула особливої актуальності у зв'язку із загальним переосмисленням понять рівності в українському суспільстві. Попри задекларовані принципи недискримінації, адміністративно-правові засади боротьби з дискримінацією залишаються недостатньо розвиненими. Однією з ключових проблем є те, що адміністративні процедури часто орієнтовані на формальне застосування норм, без урахування реального змісту порушень. Це ускладнює доведення фактів дискримінації, особливо у випадках опосередкованого або прихованого характеру утисків.

Відсутність спеціалізованих адміністративних процедур щодо захисту осіб за ознакою гендерної ідентичності призводить до ситуацій, коли держава фактично не виконує свої зобов'язання з активного забезпечення прав людини. Неефективність існуючих механізмів підриває довіру громадян до державних інституцій. Саме тому дослідження Орел Анастасії Олексіївни на тему: «Адміністративно-правові засади запобігання та протидії дискримінації за ознакою гендерної ідентичності» сприятиме формуванню культури реальної, а не декларативної рівності в суспільстві. Тому, дисертація важливим науковим та практичним дослідженням щодо запобігання та протидії дискримінації за ознакою гендерної ідентичності.

Наукова новизна положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Дисертація є новітнім монографічним дослідженням у сфері адміністративно-правових засад запобігання та протидії дискримінації за ознакою гендерної ідентичності в Україні, в

результаті здійснення якого визначено проблеми та запропоновано сучасні напрямки адаптації чинного адміністративного законодавства. За результатами проведеного аналізу здобувачкою сформульовано вагомі наукові положення і висновки.

Так, авторкою вперше виявлено сутність правовідносин, що виникають у процесі запобігання та протидії дискримінації за ознакою гендерної ідентичності, що полягають у встановленні та реалізації правових, соціальних і культурних механізмів, спрямованих на забезпечення рівності, поваги до самовизначення особистості та виключення будь-яких форм обмежень чи переваг на підставі гендерної ідентичності.

Вдало визначено спеціальні принципи запобігання та протидії дискримінації за ознакою гендерної ідентичності в Україні до яких віднесено: – превентивність функцій суб'єктів адміністративно-правового регулювання запобігання та протидії дискримінації; – законодавче визначення форм дискримінації за ознакою гендерної ідентичності; – обов'язковість процедур звітності суб'єктів; – ефективність адміністративного механізму розгляду скарг, заяв та надання адміністративних послуг; – розширення прав і можливостей жінок; – популяризацію нетерпимості до форм дискримінації; – дотримання міжнародних стандартів; – гарантованість юридичного механізму захисту від проявів дискримінації; – відповідальність за дискримінаційні дії.

Заслужовують також на увагу запропоновані авторкою види адміністративних інструментів запобігання та протидії дискримінації за ознакою гендерної ідентичності, до яких віднесено: видання нормативно-правових та індивідуальних актів; укладення адміністративних договорів; контроль; моніторинг; інформаційно-роз'яснювальна робота; просвітницька діяльність; організація навчання, тренінгів; планування; надання адміністративних послуг; організація надання соціальних послуг та допомоги; обмежувальний припис; взяття на профілактичний облік; виконання спеціальних програм; адміністративну відповідальність;

забезпечення та сприяння науково-дослідної та експертної діяльності; організаційне забезпечення співробітництва та координації.

Отримали подальшого розвитку напрямки адаптації адміністративного законодавства України щодо запобігання та протидії дискримінації за ознакою гендерної ідентичності до законодавства Європейського Союзу, серед яких першочерговим виділено впровадження єдиних та чітких визначень понять, зокрема, «форми дискримінації», «гендерна ідентичність», «гендерна експресія» тощо.

Окрім того, робота містить й інші вагомі науково та практично цінні положення, які заслуговують на визнання.

Основні положення та зміст наукового дослідження. Структура дисертаційної роботи обумовлена його метою та завданням, об'єктом та предметом. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що включають 10 підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків.

У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми дисертації; зазначено про зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження; розкрито наукову новизну, теоретичне та практичне значення отриманих результатів; наведено дані про апробацію результатів дослідження; структуру та обсяг дисертації.

У першому розділі «Теоретико-правові засади запобігання та протидії дискримінації за ознакою гендерної ідентичності» розкрито правовідносин, що виникають у процесі запобігання та протидії дискримінації за ознакою гендерної ідентичності та їх правова природа, виділено систему суб'єктів запобігання та протидії дискримінації за ознакою гендерної ідентичності, виділено адміністративне законодавство щодо здійснення запобігання та протидії дискримінації за ознакою гендерної ідентичності, розкрито принципи запобігання та протидії дискримінації за ознакою гендерної ідентичності.

У другому розділі «Організація здійснення запобігання та протидії дискримінації за ознакою гендерної ідентичності» визначено форми дискримінації за ознакою гендерної ідентичності. Виділено адміністративні інструменти запобігання та протидії дискримінації за ознакою гендерної ідентичності. Розкрито адміністративні процедури запобігання дискримінації за ознакою гендерної ідентичності. Визначено адміністративно-юрисдикційну діяльність як складова протидії дискримінації за ознакою гендерної ідентичності.

У третьому розділі «Напрями удосконалення адміністративно-правового регулювання запобігання та протидії дискримінації за ознакою гендерної ідентичності» розкрито можливості адаптації адміністративного законодавства України щодо запобігання та протидії дискримінації за ознакою гендерної ідентичності до законодавства Європейського Союзу. Розкрито зарубіжний досвід запобігання та протидії дискримінації за ознакою гендерної ідентичності та можливість його адаптації в національну правову систему.

Схвальної оцінки заслуговують сформовані авторкою висновки, у яких на основі аналізу практики діяльності суб'єктів запобігання та протидії дискримінації, визначено адміністративно-правові засади запобігання та протидії дискримінації за ознакою гендерної ідентичності, та сформовано напрями та можливості адаптації адміністративного законодавства України щодо запобігання та протидії дискримінації за ознакою гендерної ідентичності до вимог міжнародних стандартів, з урахуванням специфіки національної правової системи.

Загалом зроблені авторкою висновки є достатньо обґрунтованими, аргументованими та характеризуються високим ступенем достовірності. У сукупності вони свідчать про цілісність проведеного дослідження.

Основні положення дисертації, що виносяться на захист, відображені в 7 публікаціях у наукових виданнях, та тезах доповідей. Загальна кількість

наукових публікацій, їх теоретична якість відповідає вимогам, встановленим до такого різновиду робіт.

Практична і теоретична значущість результатів дисертаційного дослідження підтверджується тим, що напрямки та рекомендації дослідження впроваджені та можуть бути використані у наступних сферах: – науково-дослідній роботі – щодо теоретико-правового формування механізму запобігання та протидії дискримінації; – законотворчій сфері – для вдосконалення адміністративного законодавства України щодо запобігання та протидії дискримінації за ознакою гендерної ідентичності; – освітньому процесі – щодо викладання навчальних дисциплін для здобувачів вищої освіти.

Зауваження та пропозиції за змістом дисертації. Визначаючи актуальність проведеного авторкою дослідження, наукову новизну, високий теоретичний рівень, а також практичну значимість результатів, слід зазначити, що окремі положення дисертаційної роботи мають дискусійний характер, а деякі з них потребують додаткової аргументації:

1. У роботі відсутній окремий підрозділ щодо удосконалення законодавства, хоча, безумовно, розділ 3 має окремі положення такого аналізу.

2. Підрозділ 2.1. Форми дискримінації за ознакою гендерної ідентичності має більш теоретичну природу, тому відповідний аналіз слід було б розкривати у першому розділі дисертації.

3. У науковій новизні авторкою набули подальшого розвитку напрямки покращення адміністративного законодавства щодо здійснення запобігання та протидії дискримінації за ознакою гендерної ідентичності через впровадження комплексних заходів, серед яких обов'язково мають бути, зокрема, розробка механізмів адаптації міжнародних стандартів захисту прав людини до національного контексту, враховуючи історико-культурні особливості України. Однак, у роботі, авторка детально не конкретизує зміст розробки механізмів адаптації міжнародних стандартів, зокрема, з потребує

додатково обґрунтування: які саме міжнародні стандарти малися на увазі? Які механізми адаптації передбачалися – пряме імплементація норм, приведення національного законодавства у відповідність або розробка національних стратегій? Які органи повинні здійснювати таку адаптацію та в якій процедурі?

4. При розкритті класифікації адміністративних процедур запобігання дискримінації за ознакою гендерної ідентичності в Україні (підрозділ 2.3), їх перелік процедур подано без логічної структури, наприклад, інформаційно-роз'яснювальні процедури (просвітницькі) стоять поряд із процедурами притягнення до відповідальності (репресивними заходами), хоча їхнє призначення кардинально різне. Авторці слід було б структурувати адміністративні процедури за функціональними блоками.

При цьому, вищенаведені зауваження істотно не впливають на високі здобутки роботи, що є новим, актуальним та змістовним дослідженням.

Загальний висновок по дисертації. Дисертаційне дослідження, представлене здобувачкою, є самостійною завершеною науковою працею, в якому отримані нові, доктринально обґрунтовані результати. Необхідно підтвердити достатній рівень теоретичної обґрунтованості висловлених здобувачкою наукових суджень, положень і рекомендацій. Зміст дисертації повною мірою відображає структуру, хід проведеного дослідження, його основні положення та висновки. Підсумовуючи вищезазначене можна констатувати, що дисертаційне дослідження Орел Анастасії Олексіївни на тему: «Адміністративно-правові засади запобігання та протидії дискримінації за ознакою гендерної ідентичності» виконане на належному науково-теоретичному рівні, за своєю актуальністю, теоретичним рівнем і практичною цінністю, достовірністю і обґрунтованістю одержаних результатів повністю відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам, встановленим у Порядку підготовки здобувачів вищої освіти (наукових установах), затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 року № 261 (із змінами і доповненнями від 3 квітня 2019 року

№ 283), наказу МОН України від 12 січня 2017 року № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами від 12 липня 2019 року) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а її авторка – Орел Анастасія Олегівна – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:

**доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри поліцейського права
Національної академії внутрішніх справ**

О.Ю. Дрозд